

Családi ünnepeink metamorfózisa a Kádár-korszakban

A Kádár-korszak egyházpolitikája napjainkig hatóan formálta át az embereknek a valláshoz és az egyházakhoz való viszonyát, a gazdaság és a társadalom gyökeres átalakulásával, az életmód változásával egyidejűleg a vallásos tradíciók is megváltoztak, új formák jöttek létre, miközben évszázados szokások tűntek el szinte egyik napról a másikra. A szocializmus évtizedeiben az egyházak teljesen elvesztették közéleti szerepüket, a magánéletben azonban – igaz, egyre csökkenő mértékben – megőrizték befolyásukat. A vallásos ember életét átszötte az egyházával való kapcsolat, fontosabb családi ünnepei, életének jelesebb fordulópontjai legtöbbször nem múlhattak el egyházi közreműködés nélkül. Ezen alkalmakhoz azok is ragaszkodtak, akik már nem jártak rendszeresen templomba, így különböző mértékben ugyan, de szinte az egész társadalom kötődött több-kevesebb szállal az egyházakhoz. Ez természetesen nemigen fért bele a szocializmus jövőképebe, a „modern” szocialista ember ideája új, vallási tartalomtól mentes ünnepi formákat követelt meg. Az emberi életúthoz fűződő legjelentősebb ünnepek, az ún. átmeneti rítusok (keresztelés, házasság, temetés) helyettesítésére, felváltására hozták létre a szocialista szertartások különböző formáit, felismerve azt, hogy az egyházak befolyását teljességgel csak a vallásosság és a hitéleti aktivitás letörésével szüntethetik meg.

A magyar kommunista párt egyházpolitikájában a vallásos emberek „átnevelésének” szándéka mindig is nagy jelentőségű volt, de az ötvenes évek végéig elsősorban az egyházi szervezet és a volt szerzetesek elleni támadások voltak hangsúlyosak. Az egyházpolitikát érintő lényegi

kérdésekben az MSZMP Politikai Bizottságának, az MSZMP Központi Bizottságának Agitációs és Propaganda Osztályának, valamint a Belügyminisztériumnak volt meghatározó szerepe, döntéseiket elsősorban a rendőrség és az államvédelem útján érvényesítették. Az 1956-os forradalom leverését követően a konszolidálódó Kádár-rendszer az 1951-ben létrehozott, de addig inkább csak adminisztratív feladatokat ellátó Állami Egyházügyi Hivatalt a hatvanas évek közepére egyházpolitikai irányító szervvé emelte, egyúttal 1958-ban új egyház- és valláspolitikát hirdetett meg. Az MSZMP Politikai Bizottságának 1958. június 10-i ülésén elhangzottak szerint a párt továbbra is kiemelt feladatának tekintette az egyház elleni harcot, ugyanakkor módszerbeli változtatásokat javasolt. Kádár János az ülésen kifejtette: „A vallásos világnézet felszámolása, a tudományos világnézet elterjesztése is rendszeres harcot kíván meg, ami sokoldalúan folyik. De ott már a döntő szerep a kulturális szerveké. Ott is kell persze egy rendszer, ami kezdődik az iskolával és végig beletartozik minden egészen a TIT-ig. [...] a klerikalizmus ellen harcolni kell még öt évig, és a vallásos világnézet ellen még két generáción át.”¹ Ennek értelmében előtérbe került a vallásos emberek világnézetének átalakítása, „felvilágosításuk, átnevelésük”, miközben az egyházakra nehezedő nyomás alig csökkent, az államvédelem is megőrizte jelentőségét. A felvilágosító munka átfogta az egész kulturális és tudományos életet, az iskolákat, a sajtót, a könyvkiadást.² A módszerbeli változtatásokat elsősorban az a fentebb már említett felismerés indokolta, miszerint az egyházak a magánéletben még komoly befolyással bírnak és elsősorban a falvakban továbbra is fontos szerepet töltenek be a társadalom szocializációjában, ezért sokoldalúbban kell felvenni a harcot a vallásos világnézet ellen, hiszen a legtöbb ember, ha nem is gyakorolja vallását, résztvevőként vagy vendégként, különféle családi ünnepek alkalmával gyakran kerül közvetlen kapcsolatba az egyházakkal.³

Ilyen megfontolásból és természetesen szovjet példák nyomán kezdték kialakítani a vallásos tartalmú családi ünnepek állami, szocialista formáit, az ún. társadalmi szertartásokat.

4

A szocialista jellegű, egyházi közreműködést elutasító szertartások nem voltak előzmények nélküliek Magyarországon. A 19. század utolsó harmadában a szocialista mozgalmakhoz kapcsolódóan már viszonylag gyakoriak voltak az ún. munkástemetések, ahol feketével bevont vörös zászló alatt vonultak a szakszervezeti (szakszervezeti) tagok, a búcsúbeszédet pedig általában az egyik vezetőségi tag tartotta. A hagyomány szerint az első névadó ünnepséget a csepeli munkásotthon elődjében, egy vendéglőben rendezték a századelőn. A Tanácsköztársaság idején több helyen tartottak ún. vörös keresztelőt, a későbbi névadó őst. Az elnevezést arról a vörös színű pólyatakaróról kapta, amelyet az ünnepségeken használtak.⁵ Mindezek ellenére a század első felében kivételszámba ment az egyházi közreműködést nem igénylő szertartások rendezése, még a városi lakosság körében is. Magyarországon a kommunista hatalomátvételt követően az első években nem történt számottevő változás ezen a téren, nem alakult ki a társadalmi szertartásoknak egységes rendezési módja sem, annak ellenére, hogy a Szovjetunióban már a húszas évektől rendszeressé váltak az állami lebonyolítású családi ünnepségek, amelyek mintát szolgáltathattak más szocialista országok számára is. Az ötvenes években szinte csak a jelentősebb bányászattal vagy ipari munkássággal rendelkező településeken sikerült az egyházi szertartások számát jelentősebb mértékben visszaszorítani. Az említett Politikai Bizottsági ülés nyomán kezdtek csak behatóbban foglalkozni a kérdéssel, egyúttal átfogó programot dolgoztak ki az egyházi szertartásokat igénybevevők számának csökkentése érdekében.

A vallásosság elleni küzdelmet és a társadalom ideológiai nevelését számos szervezet feladatává tették, melyek sokszor kisebb-nagyobb átfedéssel dolgoztak, tevékenységi köreik nem váltak szét élesen. A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat feladata ateista körök létrehozása és ismeretterjesztő előadások szervezése volt a vallás cáfolására, a KISZ programjai a gyermekekkel, fiatalokkal kapcsolatos egyházi szertartások semlegesítését célozták, de feladatuk volt például a névadó ünnepségek szervezésében való részvétel is. A családi ünnepek egyházi szertartástól mentes formáinak megteremtése pedig több jogszabály értelmében is (BM-MM utasítás, 104/1962; MM utasítás, 108/1964) a helyi tanácsok feladata lett⁶, miközben hasonló tevékenységet vártak el a pedagógusoktól, a Nőtanácsától, a Hazafias Népfronttól⁷ vagy a szakszervezeti bizottságoktól. A munkába bevonták például a védőnőket és az orvosokat is, akiknek rendszeres kapcsolata a terhes és fiatal anyákkal lehetőséget teremtett a névadó ünnepségek népszerűsítésére. A pedagógusok családlátogatásai is jó alkalmak voltak a propagandamunkára. Igyekeztek helyi ismeretekkel rendelkező, köztisztviselőben álló „materialista szemléletű” embereket meggyőzni a társadalmi szertartások előnyben részesítéséről, hiszen így mások is könnyebben döntöttek az új ünnepelési forma mellett. Egyes helyeken a nők voltak a meggyőzés célpontjai: „Különösen fontos e tekintetben a nők körében végzendő felvilágosító munka, mert tapasztalataink azt igazolják, hogy a vallásos világnézet érzelmi vonatkozású hatásai a legjobban a nők tudatában tartják magukat. A színes és misztikus szertartások, az orgona hangja, a harangzúgás, a templomok összezsúfolt pompája, dekoratív gazdagsága igen erősen hatnak a hívők valamennyi érzékére...”⁸ A házassági évfordulók szintén jó alkalomnak bizonyultak a „tanács és az államhatalom törődésének, figyelmének bizonyítására”. A fiatal házaspárok esetében bevezették az egyéves házassági évfordulók hivatalos ünnepelését, ennek kapcsán lehetőség nyílt a névadó lehetőségének megbeszélésére, míg az idősebbeknél 25. évforduló alkalmával a családban levő fiatalok esetleg készülő házasságkötésének állami formájáról való beszélgetésnek.

Írta: Horváth István

2011. október 26. szerda, 08:21 - Módosítás: 2013. november 30. szombat, 11:47

Írta: Horváth István

2011. október 26. szerda, 08:21 - Módosítás: 2013. november 30. szombat, 11:47

A gyászszertartás ünnepélyességének fontos mozzanata a zene. A legmegfelelőbbek a kisebb, 8—10 tagú énekkarok, fúvóegyüttesek. Igen hatásosak a népi zenekarok, főleg vidéken alkalmazzák őket.

A ravatalozás szép, ünnepélyes formái egyszerű eszközökkel is kialakíthatók; ehhez segítenek a temetkezési intézmények is. Ezt a II. díjosztályú temetést egy szakszervezeti bizottság rendezte.

